

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี

นายปรีดา หุตะจุฑะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

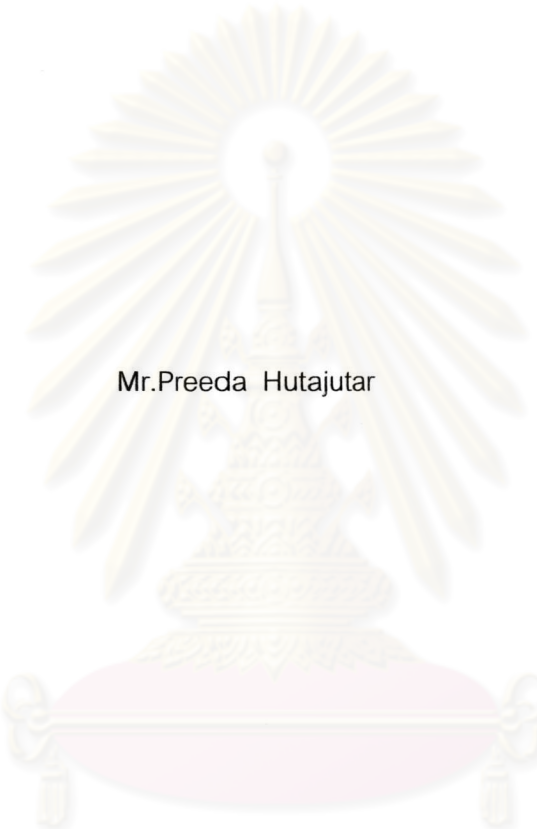
ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-5849-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I2137787X

DEVELOPMENT AND SETTLEMENT PATTERNS OF THE WATERFRONT COMMUNITY
OF BAN BANG MAE MAI, SUPHAN BURI PROVINCE.

Mr.Preeda Hutajutar

ศูนย์วิทยทรัพยากร

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-5849-9

นายปรีดา หุตะจุฑะ : พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย
จังหวัดสุพรรณบุรี . (DEVELOPMENT AND SETTLEMENT PATTERNS OF THE
WATERFRONT COMMUNITY OF BAN BANG MAE MAI, SUPHAN BURI PROVINCE)

อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์ , 302 หน้า. ISBN 974-17-5849-9

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านบางแม่
หม้าย 2) ศึกษารูปแบบและเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย ความสัมพันธ์
ระหว่างวิถีชีวิตระบบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ 3) ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน และแนวโน้มการ
เปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย 4) เสนอแนะรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน
และแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนที่เหมาะสม เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย

พัฒนาการของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้ายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป
โครงสร้างและองค์ประกอบส่วนใหญ่ของชุมชนริมน้ำซึ่งมีพัฒนาการต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตมีความกลมกลืน
กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอย่างดี แม้ในระยะหลังการชุมชนเริ่มมีเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วขึ้น จาก
การพัฒนาโครงสร้างและองค์ประกอบของชุมชนที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นชุมชนริมน้ำ โดยเฉพาะการ
พัฒนาเส้นทางถนนที่ตัดผ่านชุมชนทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเริ่มมีการขยายตัวไปตาม
เส้นทางถนน แต่เมื่อเปรียบเทียบในภาพรวมของชุมชนแล้วการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังถือเป็นส่วนน้อย
ของชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีความต้องการที่จะอยู่อาศัยบริเวณริมน้ำต่อไป โดยจะเห็นได้จาก
รูปแบบของวิถีชีวิต ระบบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ของชาวบ้านยังคงมีรูปแบบดั้งเดิมของชาวบ้านเป็นส่วน
ใหญ่ อาคารบ้านเรือนภายในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
ริมน้ำดั้งเดิม คือ เรือนไทยเดิม เรือนไทยประยุกต์ และกลุ่มเรือนที่เรียงแถวในแนวลึกที่เป็นเอกลักษณ์
เฉพาะของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย

ผลจากการศึกษานำมาสู่การเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา และอนุรักษ์ชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่
หม้าย ได้แก่การส่งเสริมให้ชาวบ้านรักษาเอกลักษณ์ที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนไว้อย่างยั่งยืน การเสนอแนะรูปแบบ
การใช้ที่ดิน รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับชุมชน และแนวทางการพัฒนา
พื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความเหมาะสมกับสภาพชุมชน

ภาควิชา.....ภาควางแผนภาคและเมือง.....ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา.....การวางผังเมือง.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

ปีการศึกษา.....2546.....

4474171325 : MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD : SETTLEMENT PATTERNS / WATERFRONT COMMUNITY / BAN BANG MEA MAI

PREEDA HUTAJUTAR : DEVELOPMENT AND SETTLEMENT PATTERN OF THE WATERFRONT COMMUNITY OF BAN BANG MEA MAI, SUPHAN BURI PROVINCE.

THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF.WANNASILPA PEERAPUN, Ph.D. ,302 pp. ISBN 974-17-5849-9.

The objectives of this study are : 1) to study the development of settlement patterns of Ban Bang Mae Mai waterfront community ; 2) to study the characteristics and the identity of the community 's settlement community as well as the relationship between the way of life, activity system, and space usage; 3) to study the problem of the community's settlement and the development trend of the community; and 4) to propose appropriate settlement patterns and conservation guidelines for the community to protect its identity.

The study reveals that the community has been gradually developed. The structure and the components of the community which have been developed continuously coexist very well with the natural environment. At the present , the community has been changed quicklier due to the inconsistency of the new structure and components with the waterfront environment, especially new road construction which has generated new settlement patterns along the roadsides. However, when considering the overall picture, the change has occurred only within small parts of the community. Most people still want to live with the waterfront environment. The people's traditional way of life, activities, and space usage still exist. Traditional architecture, traditional Thai houses, comtemporary Thai houses, and traditional housing orientation are still popular within the community.

The results of the study lead to the proposed development and conservation guidelines for Ban Bang Mae Mai community. They include the encouragement of local people to protect the community identity and the guidelines for future land use control, architectural and landscape design,and catural tourism development.

Department.....Urban and Regional Planning..... Student's signature.....
Field of study.....Urban Planning..... Advisor's signature.....
Academic year.....2003.....

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษา และจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณา และความช่วยเหลือ ตลอดจนการให้คำปรึกษาจากบุคคลหลายท่าน ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ววรรณศิลป์ พิรพันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ด้วยความเมตตาอย่างสูง และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ที่ได้อบรม สั่งสอน และแนะแนวทางในการศึกษาตลอดระยะเวลาที่ได้ศึกษาใน ภาควิชาแห่งนี้

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ และพี่ ๆ ผังเมืองรุ่น 26 ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจใน การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อข้าพเจ้าเสมอมา โดยเฉพาะ คุณน้ำฝน คุณรัชฎา คุณปนัดดา คุณ ยุทธนา คุณชนินทร์ และคุณพงศ์ภวัน รวมทั้งคุณบริพัตร และคุณชนิดา ที่มีความสำคัญเป็น อย่างมากที่ทำให้การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จไปด้วยดี

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ครอบครัว และคุณไอลดา ที่ให้ความห่วงใย ความช่วยเหลือทุกด้านเสมอมาตลอดระยะเวลาในการศึกษา จนเป็นผลให้ข้าพเจ้าประสบความสำเร็จ ในการศึกษา และจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ปรีดา หุตะจุฑะ

13 พฤษภาคม 2547

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
สารบัญแผนที่.....	ฐ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.4 ข้อจำกัดในการศึกษา.....	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	6
บทที่ 2 แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน.....	8
2.1.1 ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน	8
2.1.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน	10
2.1.3 การตั้งถิ่นฐานรูปแบบต่าง ๆ.....	11
2.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในสังคมไทย	14
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการและพัฒนาการ.....	15
2.2.1 วิวัฒนาการของเมือง (Urban Evolution).....	15
2.2.2 ปัจจัยการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเมือง	15
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชน และชุมชนริมน้ำ.....	16
2.3.1 ความหมายของชุมชน	16

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.2 ความหมายและองค์ประกอบของชุมชนริมน้ำ	18
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	19
2.4.1 ความหมายของวัฒนธรรม.....	19
2.4.2 การถ่ายทอดและการรับวัฒนธรรม	20
2.4.3 การจำกัดแนวความคิดของวัฒนธรรม	22
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับระบบของกิจกรรมและระบบของที่ตั้ง	23
2.5.1 แนวความคิดเรื่องกิจกรรม เวลา สถานที่.....	23
2.5.2 ระบบของกิจกรรมและระบบของที่ตั้ง	24
2.5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต การทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่.....	25
2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน.....	26
2.6.1 เอกลักษณ์ (Uniqueness) คุณลักษณะ (Character) และลักษณะเฉพาะ (Identity).....	26
2.6.2 องค์ประกอบหลักของลักษณะเฉพาะ (Identity).....	27
2.6.3 ความเปลี่ยนแปลงของเมือง และเอกลักษณ์	27
2.6.4 เอกลักษณ์ทางด้านจินตภาพและองค์ประกอบ ทางกายภาพของเมือง	29
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
2.8.1 งานวิจัยของอาจารย์ อรศิริ ปาณินท์ เรื่องพื้นถิ่นไทย-มอญ.....	30
2.8.2 วิทยานิพนธ์ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมคลอง อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	32
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	35
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	35
3.2 ขั้นตอนการศึกษา	38
3.3 แหล่งที่มาของข้อมูล.....	40
3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ.....	40
3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ.....	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.4 การประมวผลและการวิเคราะห์ข้อมูล	43
3.4.1 การประมวผล.....	43
3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	44
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี	45
4.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน	45
4.2 ลักษณะของพื้นที่ศึกษา	47
4.2.1 ลักษณะทางกายภาพ	47
4.2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ.....	63
4.2.3 ลักษณะทางสังคม.....	65
4.3 สรุปภาพรวมของชุมชน.....	78
4.3.1 ทางด้านกายภาพ.....	78
4.3.2 ทางด้านเศรษฐกิจ.....	79
4.3.3 ทางด้านสังคม.....	79
บทที่ 5 พัฒนาการของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย	79
5.1 พัฒนาการของชุมชน.....	79
5.1.1 ช่วงที่ 1 : ชุมชนการเกษตรเพื่อยังชีพ (อยุธยา – กรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3)	80
5.1.2 ช่วงที่ 2 : ชุมชนการเกษตร และชุมชนตลาดทำน้ายุคเริ่มต้น (กรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3 – พ.ศ.2466).....	84
5.1.3 ช่วงที่ 2 : ชุมชนการเกษตร และชุมชนตลาดทำน้ายุครุ่งเรือง (พ.ศ.2466 – พ.ศ.2516)	90
5.1.4 ช่วงที่ 3 : ชุมชนการเกษตรเพื่อการค้าในปัจจุบัน (พ.ศ.2516 – ปัจจุบัน).....	98
5.2 สรุปพัฒนาการของชุมชน.....	107
5.2.1 ภาพภายในชุมชนชุมชน.....	107
5.2.2 การขยายตัวของชุมชน.....	107

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2.3 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการตั้งถิ่นฐาน	113
5.2.4 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ	114
บทที่ 6 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย	120
6.1 รูปแบบและเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานโดยรวมของชุมชน	120
6.1.1 โครงสร้าง และองค์ประกอบทางด้านกายภาพ	120
6.1.2 โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ	150
6.1.3 โครงสร้างทางด้านสังคม	152
6.2 รูปแบบและเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มย่อยภายในชุมชน	160
6.2.1 การแบ่งกลุ่มย่อยพื้นที่ชุมชน	160
6.2.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในชุมชน	162
6.2.3 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มอาคารภายในชุมชน	176
6.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง คน กิจกรรม และการใช้พื้นที่ภายในชุมชน	215
6.4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพ และปัญหาของชุมชน	251
บทที่ 7 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	274
7.1 พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย	274
7.2 ข้อเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ชุมชน	278
7.2.1 การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์	278
7.2.2 รูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชน	278
7.2.3 รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชน	282
7.2.4 แนวทางการพัฒนาที่โล่ง ที่ว่าง และทางสัญจร	289
7.2.5 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน	294
รายการอ้างอิง	299
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	302

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 แสดงการทบทวนแนวความคิดเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย	34
ตารางที่ 3.2 แสดงกลุ่มการสัมภาษณ์.....	42
ตารางที่ 4.1 แสดงสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ.2546.....	58
ตารางที่ 4.2 แสดงรายรับรายจ่ายประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบางใหญ่ ระหว่าง ปี พ.ศ.2540 – 2545	64
ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนประชากร และครัวเรือนของชุมชน รายหมู่ ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535 – 2545.....	65
ตารางที่ 4.4 แสดงอัตราการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร และครัวเรือนของทั้งชุมชน ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535 – 2545.....	66
ตารางที่ 4.5 สรุปการประกอบกิจกรรมสำคัญในรอบปีของชุมชน.....	76
ตารางที่ 5.1 แสดงการเปรียบเทียบ แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศในแต่ละช่วงปี	110
ตารางที่ 5.2 สรุปลักษณะและพัฒนาการของชุมชน.....	115
ตารางที่ 6.1 แสดงการจำแนกจำนวนอาคารบ้านเรือนตามเขตปกครอง.....	162
ตารางที่ 6.2 แสดงการจำแนกอาคารตามกิจกรรมการใช้สอย.....	164
ตารางที่ 6.3 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามจำนวนชั้นอาคาร.....	164
ตารางที่ 6.4 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามวัสดุก่อสร้าง.....	167
ตารางที่ 6.5 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามรูปแบบสถาปัตยกรรม.....	168
ตารางที่ 6.6 แสดงการสรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มอาคาร	201
ตารางที่ 6.7 สรุปรูปแบบสถาปัตยกรรมในแต่ละกลุ่มย่อยภายในชุมชน	263
ตารางที่ 6.8 สรุปรูปแบบกลุ่มอาคารบ้านเรือนในแต่ละกลุ่มย่อยภายในชุมชน.....	266
ตารางที่ 6.9 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างระบบ คน กิจกรรม และการใช้พื้นที่ในแต่ละกลุ่มย่อยภายในชุมชน.....	269
ตารางที่ 6.10 สรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพ ปัญหา ในแต่ละกลุ่มย่อยภายในชุมชน.....	272
ตารางที่ 6.11 ตารางสรุปเอกลักษณ์ในแต่ละกลุ่มย่อยภายในชุมชน	273
ตารางที่ 7.1 สรุปพัฒนาการ และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน.....	275

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 2.1 แนวทาง 2 วิธีในการจำกัดแนวคิดวัฒนธรรม โดย Amos Rapoport	22
แผนภูมิที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่ โดย Amos Rapoport....	25
แผนภูมิที่ 3.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	37
แผนภูมิที่ 3.2 แสดงขั้นตอนการศึกษา	39
แผนภูมิที่ 6.1 สรุปความสัมพันธ์ของระบบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ในแต่ละกลุ่มย่อย	246

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1.1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ศึกษาภายในตำบลบางใหญ่.....	4
แผนที่ 1.2 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย.....	5
แผนที่ 4.1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา.....	49
แผนที่ 4.2 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	50
แผนที่ 4.3 แสดงการเข้าถึงพื้นที่ชุมชน.....	52
แผนที่ 4.4 แสดงระบบโครงสร้างพื้นฐานภายในพื้นที่ศึกษา.....	56
แผนที่ 4.5 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา.....	60
แผนที่ 5.1 แสดงโครงสร้างในชุมชน ช่วงที่ 1 ชุมชนการเกษตรเพื่อยังชีพ.....	83
แผนที่ 5.2 แสดงสภาพทางภูมิศาสตร์บริเวณชุมชน เมื่อปี พ.ศ.2460.....	88
แผนที่ 5.3 แสดงโครงสร้างในชุมชน ช่วงที่ 2 ชุมชนการเกษตร และชุมชนตลาดทำน้ายุคเริ่มต้น.....	89
แผนที่ 5.4 แสดงที่ตั้งตลาดในบริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีน.....	96
แผนที่ 5.5 แสดงโครงสร้างในชุมชน ช่วงที่ 3 ชุมชนการเกษตร และชุมชนตลาดทำน้ายุครุ่งเรือง.....	97
แผนที่ 5.6 แสดงโครงสร้างในชุมชน ช่วงที่ 4 ชุมชนการเกษตรเพื่อการค้าในปัจจุบัน.....	106
แผนที่ 5.7 แสดงการเปรียบเทียบการขยายตัวของพื้นที่ชุมชน ระหว่างปี พ.ศ.2500 – 2541.....	111
แผนที่ 5.8 แสดงการเปรียบเทียบแผนที่ชุมชน ปี พ.ศ.2460 กับแผนที่ชุมชนในปัจจุบัน.....	108
แผนที่ 6.1 แสดงรูปแบบรอยดลเปลี่ยนแปลงที่นาบริเวณรอบชุมชน.....	125
แผนที่ 6.2 รูปแบบที่ดินภายในพื้นที่ศึกษา.....	127
แผนที่ 6.3 แสดงที่ว่าง ที่โล่ง ภายในชุมชน.....	134
แผนที่ 6.4 แสดงเส้นทางสัญจรในชุมชน.....	138
แผนที่ 6.5 แสดงการจำแนกเส้นทางสัญจรตามลักษณะผิวทาง.....	139
แผนที่ 6.6 แสดงการแบ่งพื้นที่ริมน้ำเพื่อการวิเคราะห์สภาพทางธรรมชาติ.....	141
แผนที่ 6.7 แสดงพื้นที่ที่น้ำท่วมถึง.....	144
แผนที่ 6.8 แสดงเอกลักษณ์ทางด้านจินตภาพของชุมชน.....	149
แผนที่ 6.9 แสดงบริเวณพื้นที่ฝั่งต่างๆ ของชุมชน.....	153
แผนที่ 6.10 แสดงกลุ่มย่านทางสังคม.....	159

สารบัญแนที่ (ต่อ)

	หน้า
แผนที่ 6.11 แสดงการแบ่งกลุ่มพื้นที่ภายในชุมชน	161
แผนที่ 6.12 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามเขตปกครอง	163
แผนที่ 6.13 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามกิจกรรมการใช้สอย	165
แผนที่ 6.14 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามจำนวนชั้น.....	166
แผนที่ 6.15 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามวัสดุก่อสร้าง	169
แผนที่ 6.16 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามรูปแบบสถาปัตยกรรม	170
แผนที่ 6.17 แสดงกรณีศึกษารูปแบบกลุ่มอาคารบ้านเรือนในปัจจุบัน	183
แผนที่ 6.18 รูปแบบกลุ่มอาคารบ้านเรือนภายในกลุ่มพื้นที่ย่อย	209
แผนที่ 6.19 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
ชุมชนวัดอานฝั่งใต้คลองบางแม่หม้าย.....	220
แผนที่ 6.20 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
ชุมชนวัดอานฝั่งเหนือคลองบางแม่หม้าย	222
แผนที่ 6.21 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
ชุมชนปลายคลองบางแม่หม้าย	224
แผนที่ 6.22 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
บริเวณย่านวัดอาน.....	227
แผนที่ 6.23 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
ชุมชนหัวถนน	229
แผนที่ 6.24 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
ชุมชนปากกคลองบางแม่หม้าย	231
แผนที่ 6.25 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
ชุมชนปลายตลาดบางแม่หม้าย	234
แผนที่ 6.26 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
บริเวณย่านวัดบางแม่หม้าย	237
แผนที่ 6.27 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
ชุมชนบ้านเหนือ.....	239
แผนที่ 6.28 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ	
ชุมชนบ้านใหม่	242

สารบัญแนที่ (ต่อ)

หน้า

แผนที่ 6.29 แสดงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่โดยรอบ ชุมชนบ้านบางเลน.....	244
แผนที่ 6.30 แสดงแนวโน้มการขยายตัวของพื้นที่ชุมชน.....	260
แผนที่ 6.31 แสดงการประเมินศักยภาพและคุณค่าของแต่ละพื้นที่ย่อย.....	261
แผนที่ 6.32 แสดงสภาพปัญหาของพื้นที่ชุมชน.....	262
แผนที่ 7.1 แสดงการจำแนกพื้นที่ตามความเข้มของการอนุรักษ์.....	279
แผนที่ 7.2 แสดงการเสนอแนะการใช้ที่ดินที่เหมาะสมกับชุมชน.....	281
แผนที่ 7.3 แสดงอาคารในเขตอนุรักษ์ที่ควรได้รับการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพอาคาร.....	284
แผนที่ 7.4 แสดงการพัฒนาที่โล่ง ที่ว่าง และทางสัญจร.....	291
แผนที่ 7.5 แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน.....	295
แผนที่ 7.6 แสดงการพัฒนาที่โล่ง ที่ว่าง และทางสัญจรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว.....	297

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม	12
ภาพที่ 2.2 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม.....	13
ภาพที่ 4.1 โรงเรียนภายในพื้นที่ชุมชน.....	57
ภาพที่ 4.2 ตลาดบางแม่หม้าย	57
ภาพที่ 4.3 สถานที่ราชการภายในพื้นที่ชุมชน	57
ภาพที่ 4.4 วัดภายในพื้นที่ชุมชน.....	71
ภาพที่ 4.5 งานประจำปีวัดอาน	72
ภาพที่ 4.6 พิธีสู่ขวัญแม่โพสพ	73
ภาพที่ 4.7 งานจับบ้านบางแม่หม้าย.....	75
ภาพที่ 5.1 การสำรวจบริเวณริมแม่น้ำ	91
ภาพที่ 5.2 การสำรวจบริเวณลำคลอง	91
ภาพที่ 5.3 ทำเรือสินค้าในอดีต.....	92
ภาพที่ 5.4 เรือขายของในอดีต.....	92
ภาพที่ 5.5 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ.2500	94
ภาพที่ 5.6 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ.2510	95
ภาพที่ 5.7 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ.2518	101
ภาพที่ 5.8 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ.2536	102
ภาพที่ 5.9 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ.2541	103
ภาพที่ 6.1 ที่นา ที่ทำกินบริเวณชุมชน	124
ภาพที่ 6.2 พื้นที่ว่างบริเวณริมน้ำด้านหน้าอาคาร.....	130
ภาพที่ 6.3 พื้นที่ว่าง และที่โล่งของชุมชน.....	132
ภาพที่ 6.4 ถนนสายหลักภายในพื้นที่ชุมชน.....	135
ภาพที่ 6.5 ทางสัญจรภายในพื้นที่ชุมชน	137
ภาพที่ 6.6 พื้นที่ริมแม่น้ำช่วงชุมชนหนาแน่น	142
ภาพที่ 6.7 พื้นที่ริมแม่น้ำช่วงชุมชนเบาบาง	142
ภาพที่ 6.8 พื้นที่ริมคลองช่วงชุมชนหนาแน่น.....	142
ภาพที่ 6.9 พื้นที่ริมคลองช่วงชุมชนเบาบาง	142

สารบัญญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 6.10 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับอาคารบ้านเรือน.....	145
ภาพที่ 6.11 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับเส้นทางสัญจร.....	147
ภาพที่ 6.12 อาคารพักอาศัยแบบเรือนไทยดั้งเดิม.....	171
ภาพที่ 6.13 อาคารพักอาศัยแบบเรือนแถวไม้.....	172
ภาพที่ 6.14 อาคารพักอาศัยแบบลักษณะพื้นบ้าน.....	173
ภาพที่ 6.15 อาคารพักอาศัยแบบร่วมสมัย.....	174
ภาพที่ 6.16 อาคารพักอาศัยแบบเรือนไทยประยุกต์.....	175
ภาพที่ 6.17 อาคารเพื่อการบริการ.....	175
ภาพที่ 6.18 อาคารศาสนสถาน.....	176
ภาพที่ 6.19 ทิศทางการวางตัวอาคารบ้านเรือนริมแม่น้ำลำคลองในอดีต.....	178
ภาพที่ 6.20 กรณีศึกษาที่ 1 กลุ่มเรือนในลักษณะเรียงแถวในแนวลึก.....	184
ภาพที่ 6.21 แสดงแผนผังและการวิเคราะห์กลุ่มเรือนในลักษณะเรียงแถวในแนวลึก.....	185
ภาพที่ 6.22 กรณีศึกษาที่ 2 กลุ่มเรือนในลักษณะแตก และกระจายตัว.....	190
ภาพที่ 6.23 แสดงแผนผังและการวิเคราะห์กลุ่มเรือนในลักษณะแตกและกระจายตัว.....	191
ภาพที่ 6.24 กรณีศึกษาที่ 3 กลุ่มเรือนในลักษณะเรียงแถวเพื่อการค้า.....	195
ภาพที่ 6.25 แสดงแผนผังและการวิเคราะห์กลุ่มเรือนในลักษณะเรียงแถวเพื่อการค้า.....	196
ภาพที่ 6.26 กรณีศึกษาที่ 4 กลุ่มเรือนในลักษณะไม่มีรูปแบบ.....	200
ภาพที่ 6.27 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์.....	205
ภาพที่ 6.28 กิจกรรมการใช้พื้นที่ว่างบริเวณชุมชน.....	249
ภาพที่ 6.29 กิจกรรมการใช้พื้นที่บริเวณบ้านเรือนของชาวบ้าน.....	250
ภาพที่ 6.30 สภาพปัญหาภายในพื้นที่ชุมชน.....	258
ภาพที่ 7.1 อาคารรูปแบบเรือนทรงไทย.....	285
ภาพที่ 7.2 อาคารรูปแบบเรือนแถว.....	286
ภาพที่ 7.3 เรือนทรงไทยประยุกต์.....	287
ภาพที่ 7.4 อาคารทรงไทยประยุกต์.....	288
ภาพที่ 7.5 ตัวอย่างการปรับปรุงที่โล่ง ที่ว่าง และทางสัญจรในชุมชน.....	292